

GREVA METALURGIȘTILOR DIN VALEA BISTREI¹ (1906)

de DAN POPESCU

Începutul veacului al XX-lea, spune Lenin, „este punctul de cotitură de la capitalismul vechi, la cel nou, de la dominația capitalului în general, la dominația capitalului financiar“². La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea capitalismul monopolist se formase definitiv, avînd ca principala trăsătură distinctivă înlocuirea liberei concurențe prin dominația monopolurilor.

În Transilvania, în ultimele trei decenii ale secolului al XIX-lea, se observă o dezvoltare mai accentuată a capitalismului; astfel în jurul anului 1890 găsim o industrie extractivă, metalurgică și textilă bine dezvoltată, fiind creată în bună parte de capitalul bancar³.

În comitatul Caraș-Severin, pe lângă exploatarea miniere de fier de la Anina, Bocșa și Reșița se dezvoltă noi întreprinderi la Nădrag, Nándorhegy⁴, Ruschița și Topleț. Această perioadă în care se mecanizează unele întreprinderi și se introduc mașini cu aburi, se caracterizează în general printr-un avînt industrial, bazat pe tehnica mai avansată, dar în același timp printr-o sete de cîștig crescîndă a capitaliștilor.

Dezvoltarea capitalismului impune cu necesitate dezvoltarea a noi mijloace de comunicații. În acest scop se construiesc artere de comunicație, care leagă capitala imperiului habsburgic cu restul țării, iar în Transilvania rețeaua de căi ferate se dublează.

Cu acest prilej iau ființă societăți anonime cu capital autohton și străin, în care sînt atrași ca acționari și marii proprietari de pămînt „care sperau să cîștige profituri serioase prin desfacerea mai ușoară a produselor lor agricole“⁵.

Progresul industriei, dezvoltarea comerțului, dezvoltarea mijloacelor de comunicație au avut „o însemnătate hotărîtoare pentru formarea muncitorimii industriale, deoarece revoluția industrială nu a în-

¹ Valea Bistrei este situată în zona munților Poiana Ruscă pe linia ferată Caransebeș-Hațeg, la o distanță de cca 21 km. de orașul Caransebeș cuprinzînd centrele industriale Oțelul Roșu, Rusca Montană și Ruschița.

² V. I. Lenin, *Imperialismul stadiul cel mai înalt al capitalismului*, E.P.L.P., București, 1953, p. 49.

³ Între anii 1867—1900 au fost înființate în Transilvania cca. 60 de bănci.

⁴ Azi „Oțelul Roșu“.

⁵ Szekfű Gyula, *Magyar történet*, Budapest, 1936, vol. V, p. 481.

semnat numai o revoluție tehnică, ci ea a dat naștere și proletariatul industrial modern, de fabrică⁶.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea s-a format în Transilvania un puternic proletariat industrial. Creșterea numărului muncitorilor în această regiune a avut loc într-un ritm lent pînă în deceniul al VIII-lea al secolului al XIX-lea, după care sporește însă vertiginos; astfel dacă în anul 1878 numărul total al muncitorilor în Valea Bistrei abia atingea 700, în 1899 el se ridică la 3700⁷.

Factorii care au determinat dezvoltarea rapidă din punct de vedere economic a regiunii din jurul Văii Bistrei, au fost zăcămintele bogate de minereu, masivele păduri care ofereau combustibilul necesar, energia provenită din căderea riului Bistra, precum și brațele ieftine de muncă.

Dezvoltarea industriei transilvănene s-a făcut în condițiile dependenței față de capitalul austriac, iar mai târziu în perioada imperialismului, în „condițiile unei totale aserviri de către capitalul monopolist internațional”⁸.

Pătrunderea capitalului monopolist internațional a avut și în această regiune consecințe nefaste, deoarece a înrăutățit condițiile materiale ale oamenilor muncii. În acest timp s-au cunoscut cele mai brutale forme de exploatare, căci burghezia băștinașă s-a aliat cu capitalul străin în vederea obținerii unei cote-părți din ciștig cât mai avantajoase. Astfel beneficiul Societății miniere și metalurgice din Călan a crescut în perioada anilor 1904—1912 de 24 de ori⁹.

Presă muncitorească din această perioadă caracterizează viața de mizerie a muncitorilor în felul următor: „timp de muncă nelimitat și salariu infim”¹⁰.

Analizînd condițiile de muncă și de viață ale proletariatulului din Valea Bistrei, bineînțeles în limitele oferite de documentele existente, constatăm că durata zilei de muncă a fost lăsată la discreția patronilor. În legea din 1884 se preciza că ziua de muncă începe la 5 dimineața și se termină la 9 seara¹¹. Pentru muncitorii industriali în general, ziua de muncă era de 12 pînă la 14 ore; în unele ramuri industriale varia însă, ridicîndu-se chiar la 18 ore.

În regulamentul Societății industriei siderurgice aplicat în Valea Bistrei și Nădragului se arată că ziua de muncă începe la 6 dimineața și se termină la 6 seara. Muncitorii „lucrează în două schimburi, de la 6 dimineața pînă la 6 seara, iar la unele secții de la 6 seara pînă la

⁶ N. N. Constantinescu — *Din istoricul formării și dezvoltării claselor muncitoare din România*, Editura Politică, 1959, p. 455.

⁷ A. Paulus Nagy *Lexikon* vol. 12 și 14, pp. 974 și 757.

⁸ L. Vaida — *Despre situația economică și socială politică a Transilvaniei în primii ani ai secolului al XX-lea*, în „Studii și materiale de istorie modernă” vol. I. Ed. Acad. R.P.R., București 1957, p. 286.

⁹ *Magyar Compas 1904—1905*. vol. II, p. 401 și 1912—1913 vol. II p. 386.

¹⁰ L. Fodor și L. Vaida — *Contribuții la istoria mișcării sindicale din Transilvania 1848—1917*, Editura C.C.S., 1957, p. 52.

¹¹ Doktor Sándor Aladár — *Codex Hungaricus Magyar Törvények 1884—1888 évi Törvénycikkek*, Budapest 1911 ar. 17, paragraf 117, p. 57.

6 dimineața¹². Muncitorii erau supravegheați de șefi de echipe, unelte supuse ale capitaliștilor, și pentru cea mai mică întrerupere a lucrului erau bruscați, iar de multe ori li se aplicau chiar pedepse corporale. Foarte mulți muncitori erau amendați pentru motive imaginare; așa de pildă pentru odihna în timpul muncii, pentru degradarea uneltelor sau neîntreținerea în bune condiții a acestora, ei erau pedepsiți cu amendă între 1 și 10 coroane¹³. În goana lor după profit, capitaliștii foloseau pe o scară largă diferite sisteme care epuizează forța fizică a muncitorului. Muncitorul era tratat „ca o simplă anexă a mașinii devenind — după cum spune Marx — un simplu mijloc de producție”¹⁴.

În această regiune, care cuprindea un teritoriu de zeci de kilometri, nu exista nici baie, nici spital, iar personalul sanitar era compus dintr-un medic și un agent sanitar, care trebuiau să deservească un număr de 16 sate. Foarte mulți bolnavi nu aveau asistență medicală. Un document din anul 1906 ne informează că în anul 1905 „au murit 10 264 oameni în comitat, dintre care 3990 n-au beneficiat de asistență medicală, deoarece medicul nu a putut cuprinde toate satele”¹⁵.

Analizând problema salariilor trebuie să subliniem că proletariatul din Valea Bistrei avea nivelul de trai cel mai scăzut din întreaga Transilvanie, — turnătorii de pildă — erau retribuiți cu 2,50 coroane pe zi¹⁶. În anul 1905 un muncitor turnător ciștiga în medie 62,5 coroane lunar, în timp ce o femeie care lucra în aceeași secție la modele, primea 41,20 coroane¹⁷.

Capitaliștii, în goana lor după profit, căutau să micșoreze și aceste salarii de mizerie, prin folosirea unui sistem special de amenzi. Au fost nenumărate cazuri când muncitorii pentru o simplă întârziere au fost sancționați cu o amendă de 2—3 coroane. De asemenea, neexistând o legislație muncitorească, muncitorul putea fi concediat fără preaviz. La capitolul XIII din regulamentul de muncă al Societății siderurgice se prevedea că poate fi concediat orice muncitor, dacă lipsește nemotivat o singură zi de la lucru, sau dacă își agită tovarășii sau îi influențează spre a se organiza. În anii 1900—1903, ca urmare a crizei economice, nivelul de trai al oamenilor muncii a scăzut vertiginos, mai ales în Valea Bistrei, unde după cum ne relatează ziarul „Népszava”, în 30 noiembrie 1901, au rămas fără lucru 3 000 familii.

Capitalismul monopolist a intensificat la maximum exploatarea proletariatului, împingând masele muncitoare pînă la limitele extreme ale mizeriei.

¹² *Nadrágyi Vasipari Társaság Igazgatósága részéről beosztott és megállapított Munkarend.* Anul 1906, art. 4, p. 2. Arhiva uzinelor „Oțelul Roșu”.

¹³ *Ibidem*, art. 9, p. 3.

¹⁴ Karl Marx — *Capitalul* — E.S.P.L.P., București, 1957, vol. I, p. 287.

¹⁵ Krassó Szörény vármegye alispán, anul 1906 nr. 1488. C (XX), (VIII) 2 Arh. St., Lugoj, neinventariat.

¹⁶ L. Vaida, *op. cit.*, p. 326.

¹⁷ *Hochofen-Lohnrechnung* p. 94 — Arhiva uzinelor „Oțelul Roșu”.

Condițiile de trai și de muncă ce se înăspreau din zi în zi au făcut ca masele muncitoare să înțeleagă necesitatea de a se organiza. Astfel după 1890, au început să ia ființă și în Transilvania organizații ale Partidului Social-Democrat, trecându-se în același timp la formarea sindicatelor muncitorești în spiritul liniei politice a Internaționalei a II-a.

În anul 1897 apare în comitatul Caraș-Severin, în centrul minier Steierdorf—Anina, primul sindicat, „Asociația muncitorilor minieri și topitori“; de asemenea după congresul sindical din 1899 se înființează organizații sindicale la: Reșița, Ferdinand și Nădrag, care au aderat în anul 1904 la Uniunea Sindicatelor din Fier Metal.

Sindicatul au devenit centre de organizare ale muncitorilor; acestea fiind sprijinite de presa de partid au educat muncitorimea în spirit socialist, eliberind-o de vechile prejudecăți și înarmând-o cu combativitate revoluționară împotriva exploatării capitaliste.

Primii care au deschis lupta împotriva exploatării capitaliste crescînde, la începutul secolului al XX-lea, au fost muncitorii din industria grea. În anul 1900 „au intrat în grevă metalurgiștii din Reșița“¹⁸. În anul următor în Transilvania grevele sînt tot mai frecvente, cuprinzînd numeroase ramuri industriale și de multe ori chiar orașe întregi. În primul deceniu al secolului al XX-lea, mișcarea grevistă din Transilvania s-a intensificat; din greve mici și izolate ea se transformă într-o luptă de masă, ridicîndu-se la o treaptă superioară, cu un vădit conținut politic¹⁹.

Contradicțiile puternice de clasă și naționale în care se zbătea Imperiul Austro-Ungar au favorizat pătrunderea ideilor revoluționare din Rusia, deoarece Imperiul Austro-Ungar avea în multe privințe o situație asemănătoare cu cea a imperiului țarist. Masele muncitoare din Transilvania erau alături de proletariatul rus; muncitorimea romină, maghiară și germană și-a exprimat punctul ei de vedere declarînd: „Noi nu putem fi mai slabi sau mai lași ca frații noștri din Moscova“²⁰. Sub influența revoluției populare din Rusia, în Ungaria și Transilvania s-a creat o stare revoluționară care s-a manifestat cu multă vigoare și în Valea Bistrei. Muncitorii din această regiune, exploatați pînă la sînge, au deschis șirul marilor lupte de clasă din anul 1906.

Pentru a stăvili mișcarea revoluționară din Transilvania, guvernul Feyervary a luat măsuri excepționale, numind în unele comitate comisari guvernamentali cu puteri depline care aveau dreptul să folosească chiar forța armată, acolo unde era necesar. Prin ordinul mi-

¹⁸ *A Magyar Munkásmozgalom Történetének Válogatott Dokumentumai. 1900—1907*, Budapesta 1955, vol. III, pp. 78—95.

¹⁹ I. Cicală și A. Egyed — *Despre dezvoltarea mișcării muncitorești în Transilvania. „Studii și referate“* vol. II. Ed. Acad. R.P.R., 1954, p. 134.

²⁰ „Nőmunkás“ din 31 decembrie 1905.

nistrului de Interne din 9 ianuarie 1906 se ordonă „să se ia de urgență măsuri pentru preîntâmpinarea oricăror turburări“²¹.

Guvernul, prin aparatul său de represiune, ia măsuri împotriva sindicatelor muncitorești, refuzînd să aprobe statutele și folosind diferite metode de intimidare, ca, percheziții la domiciliu, arestarea și expulzarea conducătorilor, precum și fotografierea lor, pentru a fi mai ușor identificați de organele de siguranță²².

În comitatul Caraș-Severin mișcarea revoluționară a luat un avînt puternic, cuprinzînd pe lingă centrele muncitorești și nenumărate sate, după cum rezultă din raportul prezentat de subprefectul comitatului, adunării corpului deputaților din Lugoj. În raport se arată că „s-a înrăutățit considerabil apărarea publică în multe comune ale comitatului, cum sînt: Sălbăgel, Zgribești, Lugoj, Caransebeș, Căvăran și Valea Boului, unde incendiile sînt la ordinea zilei“²³. Din acest raport se desprinde clar, că proletariatul agricol care era nevoit să muncească în condițiile bătailor îngăduite de lege, a rămășițelor dijmii și robotei, primind pentru o zi de muncă „20—50 crăițari“²⁴, nu se mai mulțumește cu promisiunile făcute de moșieri, ci trece la rezolvarea contradicțiilor existente pe cale revoluționară.

Întreg comitatul este în mișcare și autoritățile nu mai pot face față noii situații cu mijloacele existente, obișnuite. Se iau măsuri excepționale, mărindu-se efectivele jandarmeriei, după cum ne informează un document — o petiție — din ianuarie 1906, pe care subprefectul județului a înaintat-o Ministerului de Interne, cerînd urgent „înființarea mai multor posturi de jandarmi în unele comune ale comitatului unde nesiguranța integrității personale, precum și cea a averii s-a accentuat“²⁵. Față de situația în care se găsea comitatul Caraș-Severin, datorită turburărilor crescînde, Ministerul de Interne hotărăște să sporească „numărul jandarmilor cu soldați din regimentul 43 infanterie“²⁶. Acești soldați vor rămîne în serviciul jandarmeriei un timp scurt deoarece „guvernul a hotărît să mărească efectivul jandarmilor cu 870 oameni și 160 de subofițeri“²⁷.

Întreg comitatul fiind în fierbere, clasele dominante sînt cuprinse de panică. În adunarea Congregației Comitatense a orașului Lugoj din ianuarie 1906 deputații întruniți au întreat pe subprefect „dacă are cunoștință că în comitat mișcarea socialistă este în creștere și ce mă-

²¹ Arh. St. Lugoj, *Belügyminiszter Krassó-Szörény Vármegyéhez*, Nr. 136323/2 A. 9. ian. 1906.

²² Andics Erzsébet — *A Magyarországi Munkásmozgalom az 1848—1849-es Forradalomtól és Szabadságharcától az 1917 évi Nagy Októberi Szocialista Forradalomig*. Budapest. 1954, p. 46.

²³ Arh. St. Lugoj, *Krassó-Szörény Vármegye* — Documentul Nr. 1440 din 1906.

²⁴ „Adevărul“, din 31 ianuarie 1905.

²⁵ Arh. St. Lugoj, *Krassó-Szörény Vármegye*, Documentul Nr. 3758/1906.

²⁶ „Drapelul“, din 10 ianuarie 1906.

²⁷ *Ibidem*.

suri s-au luat pentru reprimarea ei?²⁸. La această întrebare subprefectul răspunde că este informat despre creșterea mișcării greviste din comitat și în special „de amploarea acestei mișcări în centrele Lugoj, Nădrag, Nándorhegy, Reșița, Anina, unde în scopul menținerii ordinii a fost necesară arestarea unui mare număr de muncitori și expulzarea altora în satele lor natale“²⁹.

Condițiile excepțional de grele în care acționau muncitorii din cauza măsurilor de reprimare ale aparatului de stat — Ministerul de Interne pentru a restringe și mai mult dreptul de organizare a muncitorilor a interzis prin Ordonanța din decembrie 1905 „orice adunare, întrunire fără avizul autorităților comitatului“ — nu au slăbit hotărârile lor de luptă³⁰. Muncitorimea nu s-a lăsat intimidată de măsurile represive ale aparatului de stat și, înfruntând autoritățile, s-a organizat pentru a-și câștiga drepturile sale.

În Valea Bistrei se găseau muncitori de diferite naționalități: români, maghiari, germani și cehi. Aceștia, legați fiind prin condițiile vitrege în care trăiau și munceau într-o strînsă comunitate de interese, care n-a putut fi distrusă nici de abuzurile autorităților, nici de uneltirile patronilor — au dat dovadă de o deosebită dîrzenie și rezistență, înfruntînd cu tărie pe capitaliști prin solidaritatea lor. În focul acestor lupte muncitorimea își grupează forțele, sporindu-și combativitatea și unitatea de clasă.

În noaptea de anul nou pe cînd capitaliștii petreceau în luxosul cazinou din Nándorhegy, se înfruptau din toate bunătățile și ciocneau șampanie, „muncitorimea infometată s-a adunat în pădurea numită Gaiul mărului unde a ținut o adunare la care au participat peste 120 de muncitori“³¹. La această întrunire s-au discutat măsurile ce urmau a fi luate, pentru a forța pe fabricanți să satisfacă revendicările muncitorești: îmbunătățirea condițiilor de muncă, ridicarea salariilor, precum și recunoașterea sindicatelor și a reprezentanților de încredere ai muncitorilor. S-a ales un comitet și s-a hotărît să se folosească greva în caz de refuz.

La începutul lunii ianuarie, profitînd de prezența la Nándorhegy a unui conducător al Societății metalurgice din Călan, muncitorimea a înaintat un memoriu direcțiunii, care nici după două săptămîni nu a dat vreun răspuns. Conducătorii întreprinderii au căutat prin agenții lor să descopere cine este acela care agită muncitorimea. După multe cercetări direcțiunea a ajuns la concluzia că cel „vinovat“ pentru starea de lucruri creată în Valea Bistrei, este muncitorul Fazekas. Fazekas a fost chemat în fața direcțiunii unde i s-a cerut să nu mai agite muncitorii, să părăsească mișcarea socialistă, căci altfel riscă să fie concediat. La refuzul categoric al lui Fazekas de a-și trăda tovarășii, directorul i-a înmînat cartea de muncă și l-a concediat.

²⁸ Arh. St. Lugoj, *Krassó-Szörény Vármegye* — Proces-Verbal nr. 4 al Congregației Comitatense Lugoj.

²⁹ Arh. St. Lugoj, Documentul nr. 1140/1906.

³⁰ „Drapelul“, 10 ianuarie 1906.

³¹ „Tribuna“, 27 ianuarie 1906.

Concedierea lui Fazekas a stîrnit o vie nemulțumire în rîndurile muncitorilor din Valea Bistrei. Conducerea întreprinderii, în ziua de 20 ianuarie, a înștiințat autoritățile comitatului despre agitația muncitorilor și despre întrunirile lor secrete, cerînd să se trimită de urgență la fața locului un detașament de jandarmi.

În după-amiaza aceleiași zile a sosit la fața locului, de la Caransebeș, un detașament de jandarmi, care imediat au început să execute ordinele dictate de conducătorii uzinei, arestînd pe Fazekas. Arestarea lui Fazekas „a stîrnit revolta muncitorimii și vestea s-a răspîndit repede în toată Valea Bistrei”³². Duminică, 21 ianuarie, înainte de masă, muncitorii au ținut o ședință în care au hotărît să se declare solidari cu Fazekas³³. În acest scop s-a format o delegație de muncitori care s-a prezentat la uzină pentru a discuta cu direcțiunea, „însă deputația aleasă de muncitori n-a fost primită de conducerea întreprinderii”³⁴. Pe la orele 11 s-au adunat cîteva sute de muncitori în fața clădirii direcțiunii, cerînd ca delegația să fie primită. Muncitorii au redactat doleanțele lor, dintre care menționăm: mărirea salariilor, recunoașterea reprezentanților de încredere, eliberarea lui Fazekas și reprimirea lui în serviciu.

În fața presiunii muncitorilor, care se adunaseră în număr foarte mare, direcțiunea este silită — nesosind încă noile forțe de jandarmi cerute telefonic — să primească delegația muncitorilor. În timp ce aceasta ducea tratative cu conducerea fabricii, un nou grup masiv de muncitori și țărani s-au alăturat muncitorilor care așteptau în tăcere, în curtea din fața clădirii direcțiunii, rezultatele tratativelor.

Direcțiunea fabricii a luat însă imediat legătura cu pretura de la Caransebeș, solicitînd noi forțe de jandarmi. Căutînd să cîștige timp, conducătorii întreprinderii prelungesc tratativele și abia pe la orele 14 anunță că resping cerințele muncitorilor „arătînd că nu pot tolera agitatori în fabrică”³⁵.

Cînd delegația a informat pe muncitori despre rezultatele tratativelor duse, arătînd că direcțiunea nu vrea să cedeze și să ia în considerare revendicările lor, întreaga mulțime adunată a hotărît declararea grevei. Între timp, își fac apariția noi detașamente de jandarmi, care caută să evacueze mulțimea din fața clădirii direcțiunii. La atacul jandarmilor cu baioneta, muncitorii nu se înfricoșează ci rezistă, respingînd pe atacanți. În fața noii situații „jandarmii trag o salvă în aer”³⁶, însă aceasta întărită și mai mult masele muncitoare care deveniseră tot mai numeroase, prin sosirea a noi grupuri de muncitori și țărani de la Ruschița, Ohababistra, Rusca; în total se găseau în curtea fabricii peste 1 000 muncitori și țărani.

Jandarmii, în fața rezistenței neașteptate, oprite de muncitori, se

³² „Tribuna”, 27 ianuarie 1906.

³³ „Temesvarer Zeitung”, 25 ianuarie 1906.

³⁴ „Tribuna”, 27 ianuarie 1906.

³⁵ „Temesvarer Zeitung”, 27 ianuarie 1906.

³⁶ *Ibidem*, 25 ianuarie 1906.

retrag în spatele unui zid al fabricii, iar de acolo deschid un foc ucigător asupra maselor de muncitori și țărani neînarmați. Muncitorii au rezistat eroic; înarmându-se în pripă cu bucăți de lemn, drugi de fier, pietre și cărămizi au înaintat spre clădirea direcțiunii. O nouă salvă din 40 de puști ucigătoare, și primul rînd al greviștilor s-a prăbușit. Forțele erau inegale, muncitorii erau neînarmați, gloanțele vijiiuau, semănînd moartea în trupurile inflăcărute ale muncitorilor care luptau pentru o viață mai bună. Greviștii au fost nevoiți, cu toată rezistența lor eroică, să cedeze treptat și după citva timp curtea din fața direcțiunii a fost evacuată.

În urma masacrului sîngeros, curtea din fața direcțiunii, apărută cu atîta eroism de neînfricării turnători și metalurgiști, a fost scăldată în sînge. Au căzut la datorie 50 de muncitori romini, maghiari și germani, dintre care 9 au murit imediat, iar 41 au fost grav răniți.

Dăm, după cum urmează, tabelul nominal, identificat pînă astăzi, al muncitorilor uciși mișelește în ziua de 21 ianuarie 1906:

1. Dulcu Iancu — turnător	6. Meksz Andras — fierar
2. Nicolae Dimitrie — cuptorar	7. Petricza Vilmos — turnător
3. Pittl Ianos — laminator	8. Pireu Ianos — laminator
4. Romu Nicolae — laminator	9. Schmidt Ianos — turnător.
5. Szinal Karoly — turnător	

Credem că numărul morților a fost mult mai mare, deoarece în luna ianuarie, după cum rezultă din registrul de stare civilă, au murit încă 8 muncitori.

A doua zi, chiar în coloanele unor ziare burgheze, se putea citi despre cele întimplate la Nándorhegy; de pildă pe prima pagină a „Tribunei” din Arad, a apărut cu litere mari articolul *Măcelul de la Nándorhegy*, iar în coloanele ziarului „Temesvarer Zeitung” găsim articolul *Baia de sînge de la Nándorhegy*.

Întreaga opinie publică este indignată de măsurile represive luate de autorități împotriva muncitorilor de la Nándorhegy.

Autoritățile, căutînd însă să falsifice adevăratele cauze care au dus la starea de lucruri de la Nándorhegy, au prezentat ca vinovați pe muncitori care ar fi atacat jandarmii, și aceștia găsindu-se în „legitimă apărare”, ar fi luat măsurile corespunzătoare. Referitor la numărul victimelor, acesta este mult atenuat, subprefectul comunicînd că 7 muncitori au fost împușcați, 3 grav răniți, iar 7 ușor răniți³⁷.

Valea Bistrei era în fierbere. Nici un muncitor nu s-a prezentat în ziua de 22 ianuarie la lucru, autoritățile și conducătorii întreprinderii erau cuprinși de panică. Muncitorimea s-a adunat din nou în pădurea „Gaiului” pentru a lua măsurile necesare în noua situație creată.

Prim-pretorul, care se deplasase imediat la Nándorhegy, înspăimîntat fiind de proporția crescîndă a agitației și temîndu-se de evenimentele care ar putea să izbucnească din moment în moment, a cerut trimiterea de noi forțe de jandarmerie. A doua zi, după cum ne relatează ziarul

³⁷ Arh. St. Lugoj, *Krassó-Szörény Vármegye*, Proces-verbal nr. 3/1906 al Congregației Comitatense Lugoj.

„Neue Temesvarer Zeitung“, au fost aduse din Caransebeș „două companii de soldați ale regimentului 43 infanterie“³⁸.

În zilele ce au urmat măcelului, a fost dezlănțuită împotriva muncitorilor o teroare cumplită. La fața locului au sosit din partea oficialităților: căpitanul auditor Dr. Ladislau Nagy, locotenentul de jandarmi Coloman Bezila, subprefectul Carol de Fialka și judecătorul șef Dr. Zoltan Talaydin, care au început imediat cercetările³⁹.

S-a introdus starea de asediu și populația nu avea voie să circule după orele 7 seara. Patrulare numeroase de soldați și jandarmi circulau ziua și noaptea pe străzi. Casele muncitorilor au fost percheziționate, mulți au fost ridicați, legați cot la cot, țirțiți pînă în fața primăriei și ținuți în frig ore întregi pentru anchetă. De furia autorităților nu au scăpat nici chiar femeile și copiii. Autoritățile au exercitat presiuni mari asupra greviștilor, forțându-i să reia lucrul.

Cu toate măsurile teroriste luate de autorități, prin „arestarea unui mare număr de muncitori, precum și expulzarea altora“⁴⁰, muncitorii au opus o rezistență dîrză nelăsîndu-se intimidati. Conducătorii muncitorilor, pentru a scăpa de furia autorităților, s-au ascuns în păduri, păstrînd un contact permanent cu masele și dînd directive pentru continuarea grevei. În condiții deosebit de grele, apăsată de foame și nevoi, lipsită de mijloacele materiale necesare, muncitorimea a ținut piept tuturor presiunilor exercitate de autorități și direcțiune.

Abia la 24 ianuarie, a fost îngăduită înmormîntarea victimelor. Patrularele de soldați postate pe drumul care ducea spre cimitir nu au îngăduit decît familiilor celor uciși să participe la înmormîntare. Totuși sute de muncitori și țărani au așteptat în tăcere în apropierea cimitirului să dea ultimul salut celor ce s-au jertfit pentru cauza lor dreaptă. În cimitir nimeni nu a avut voie să intre, poarta fiind păzită de un detașament de soldați. Mirarea asasinilor a fost însă mare, cînd în dimineața zilei următoare, mormintele muncitorilor au fost găsite acoperite cu jerbe de flori.

Greva a ținut zece zile.

La 1 februarie muncitorii din Valea Bistrei au reluat lucrul, după ce mai înainte direcțiunea le dăduse garanții că va aproba o majorare de salarii, va recunoaște pe delegații de încredere și va reprimi la lucru pe Fazekas.

Cu toate măsurile sîngeroase de reprimare luate de autoritățile care erau în slujba capitalului, direcțiunea a fost nevoită să-și plece capul în fața voînței dîrze a muncitorimii. Astfel datorită solidarității și dîrzeniei muncitorilor romîni, maghiari și germani din Valea Bistrei patronii au fost nevoiți să accepte revendicările muncitorești.

³⁸ „Neue Temesvarer Zeitung“, 23 ianuarie 1906.

³⁹ *Ibidem*, 25 ianuarie 1906.

⁴⁰ Arh. St. Lugoj, *Krassó-Szörény Vármegye* — Documentul nr. 1440 1889—1906 C. XXVIII/4.

Dar, n-au trecut decît cîteva luni — nici nu se șterseră bine urmele de sînge de la Nándorhegy — cînd direcțiunea a început noi uneltiri împotriva conducătorilor muncitorimii. Zilnic erau chemați „bărbații de incredere, unul cite unul, cerîndu-li-se să iasă din organizație“⁴¹. Alți muncitori au fost schimbați din secțiile unde puteau cîștiga un salariu relativ mai bun, fiind obligați să lucreze în alte secții unde era mai puțin de lucru în perioada respectivă; spunîndu-li-se în bătaie de joc, că astfel au timp „să cugete mai mult asupra socialismului“⁴².

În ziua de 22 iunie au fost concediați fără preaviz 80 de muncitori organizați. Această nouă provocare a direcțiunii a umplut de amărăciune inimile muncitorimii care nu uitase sîngerosul masacru din ianuarie. În ziua de „23 iunie furnaliștii de la cuptoarele Siemens-Martin au declarat grevă în semn de protest împotriva concedierii tovarășilor lor“⁴³. Ziarul „Adevărul“ din 25 iunie 1906 ne relatează următoarele despre evenimentele din Valea Bistrei: „Nu a trecut o jumătate de an de la vărsarea de sînge inscenată de setoșii capitaliști din Ferdinand“⁴⁴ și iarăși pregătesc acești flămînzi o nouă vărsare de sînge. Ei nu se mulțumesc cu cei 9 morți, căzuți în ianuarie. Ei doresc sînge proaspăt, victime noi“⁴⁵.

Autoritățile comitatului care lucrau mină în mină cu direcțiunea uzinelor, luaseră înainte unele măsuri, înființînd în luna februarie în Valea Bistrei, la Ferdinand și Obreja două posturi de jandarmi⁴⁶. Patrula de jandarmi întărite cu soldați ai regimentului 43 circulau pe străzi, astfel ca muncitorii să nu se poată întruni.

O delegație a muncitorilor care a încercat să ducă tratative cu direcțiunea a fost dată afară din birou de inspectorul Trompler. În seara zilei de 24 iunie au sosit de la Timișoara, pentru a duce tratative cu direcțiunea, în conflictul de muncă ivit, președintele sindicatului și doi delegați, care însă au fost amenințați de prim-pretorul de la Caransebeș „că îi va expulza din localitate“⁴⁷.

Pentru a dezorganiza mișcarea muncitorească din Valea Bistrei, autoritățile „au dizolvat sindicatul muncitorilor în fier-metal, iar fruntașii mișcării muncitorești au fost arestați, încătușați și transportați la Caransebeș“⁴⁸. Măsurile arbitrare ale autorităților locale se țineau lanț, „pretorii și căpitanii de poliție suspendau syndicatele, aplicau amenzi

⁴¹ „Adevărul“, 1 februarie 1906.

⁴² *Ibidem*, 24 iunie 1906.

⁴³ „Adevărul“, 25 iunie 1906.

⁴⁴ Centrul industrial „Oțelul Roșu“ a purtat diferite denumiri în decursul timpului, astfel în primele decenii al secolului al XIX-lea în documente îl găsim sub numele de Ferdinandsberg. În anii 1848—49, Ferdinandul primește numele de „Behmhegy“, iar în timpul dualismului austro-ungar se numește Nándorhegy.

⁴⁵ „Adevărul“, 25 iunie 1906.

⁴⁶ Arh. St. Lugoj. *A Magyar Királyi VII. CsendőR Kerületi Parancsnoksága 4-ik szárnnya*. Documentul nr. 139/1906.

⁴⁷ *A Magyar Munkásmozgalom Történetének Válogatott Dokumentumai 1900—1907*, Budapesta vol. III, p. 456.

⁴⁸ *Ibidem*.

în bani, făceau arestări, trimiteau la închisoare pe toți aceia care participau la demonstrații, greve sau scriau articole cu caracter socialist⁴⁹.

În urma acestor represii autoritățile se credeau stăpîne pe situație. Măsurile luate de autorități au fost dejucate însă de solidaritatea muncitorilor, care au înțeles să fie alături de tovarășii lor de pe Valea Bistrei, și în ziua de 25 iunie 1906, muncitorii organizați de la Lugoj și Caransebeș au declarat grevă. Ziarul „Temesvarer Zeitung“ ne relatează următoarele: „Grevă la Lugoj și Caransebeș. Astăzi dimineată a fost proclamată grevă generală, motivul grevei este că au fost arestați conducătorii muncitorimii de la Nándorhegy, Lugoj și Caransebeș⁵⁰.

Autoritățile au recurs la vechile metode — înfrângerea greviștilor cu ajutorul forțelor armate — însă muncitorimea, ca un singur om, s-a ridicat împotriva nelegiuirilor săvârșite de autorități. La Lugoj și Caransebeș au fost organizate „mari demonstrații de stradă și cu această ocazie au avut loc ciocniri cu poliția⁵¹.

Muncitorii turnători și metalurgiști din Nădrag, înștiințați prin doi curieri trimiși prin pădurea de la Nándorhegy, au declarat și ei grevă; și 1 300 muncitori și-au manifestat pe această cale solidaritatea⁵².

Extinderea mișcării greviste în Valea Bistrei a determinat autoritățile să ia din nou măsuri excepționale. Hotărîrea muncitorilor de a lupta pentru drepturile lor este însă mai dîră decît măsurile de reprimare ale autorităților. Într-un raport făcut de subprefectul comitatului către comandamentul jandarmeriei, se cere prelungirea termenului de staționare a detașamentelor de jandarmi trimise la Ferdinand, chiar după îndeplinirea termenului de 8 zile. Subprefectul cere în acest sens comandamentului să ia măsuri „ca unitatea trimisă la Ferdinand să rămînă mai departe, aceasta fiind necesar, deoarece muncitorii intrați în grevă încă nu au început lucrul⁵³, de asemenea — scrie subprefectul în continuare — „ordinea și liniștea publică mai este încă în pericol de a fi tulburată din partea acțiunii acestora⁵⁴.

În fața creșterii mișcării greviste din comitat — în ziua de 6 iulie intrară în grevă și feroviarii — autoritățile sînt constrînse a recunoaște dreptul muncitorimii la organizare. Acțiunea hotărîtă și energică a muncitorilor încununată de succes a forțat pe subprefectul comitatului Caraș-Severin să declare că „în viitor va respecta libertatea de organizare a muncitorilor, dreptul de întrunire și va da dispoziții ca cei 80 de muncitori concediați de la Nándorhegy să fie reprimiți la lucru⁵⁵.

⁴⁹ L. Fodor și L. Vaida, *op. cit.*, p. 85.

⁵⁰ „Temesvarer Zeitung“, 26 iunie 1906.

⁵¹ „Adevărul“, 1 iulie 1906.

⁵² *Ibidem*, 8 iulie 1906.

⁵³ Arh. St. Lugoj, *Krassó-Szörény Vármegye Alispánja, Documentul nr. 15111/1906*.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ *A Magyar Munkásmozgalom Történetének Válogatott Dokumentumai 1900–1907*, p. 457.

Astfel solidaritatea muncitorilor a determinat autoritățile și conducerea întreprinderilor să cedeze.

Succesul obținut a dat muncitorilor din această regiune mai mult curaj și încredere în forțele lor. Muncitorii înaintează Ministerului de Interne un memoriu în care cer să fie retras ordinul de expulzare a greviștilor sau activiștilor din regiunea cuprinsă de grevă, amenințând, că în caz contrar vor declara din nou grevă generală.

Greva generală s-a dovedit a fi un puternic mijloc de educare a maselor muncitoare în spiritul solidarității și a luptei consecvente împotriva exploataților, contribuind la ridicarea conștiinței de clasă.

Luptele greviste din Valea Bistrei au arătat muncitorilor necesitatea de a continua lupta mai organizat și mai hotărît împotriva elementelor oportuniste din conducerea sindicatelor, scoțind la iveală falsitatea poziției conducerii Partidului Social-Democrat. Ei au înțeles că numai uniți și bine organizați vor putea lupta cu succes împotriva claselor exploatoare.

Greva turnătorilor și metalurgiștilor, cu toate lipsurile și slăbiciunile ei, a îmbogățit experiența luptei de clasă a proletariatului din țara noastră. În tot timpul grevei s-a manifestat comunitatea de interese a muncitorilor români, maghiari și germani și, cu toată strădania depusă de către elementele oportuniste. — care aveau sprijinul aparatului de stat — acestea n-au reușit să-i dezbină, să le frîneze forțele, deoarece legătura strînsă de clasă s-a dovedit a fi mai trainică, în pofida măsurilor de reprimare luate de autorități.

Luptele muncitorilor din Valea Bistrei, care au avut loc în perioada de avînt revoluționar, crescut sub influența revoluției populare din Rusia din 1905, au înscris o pagină glorioasă în istoria mișcării muncitorești din țara noastră.